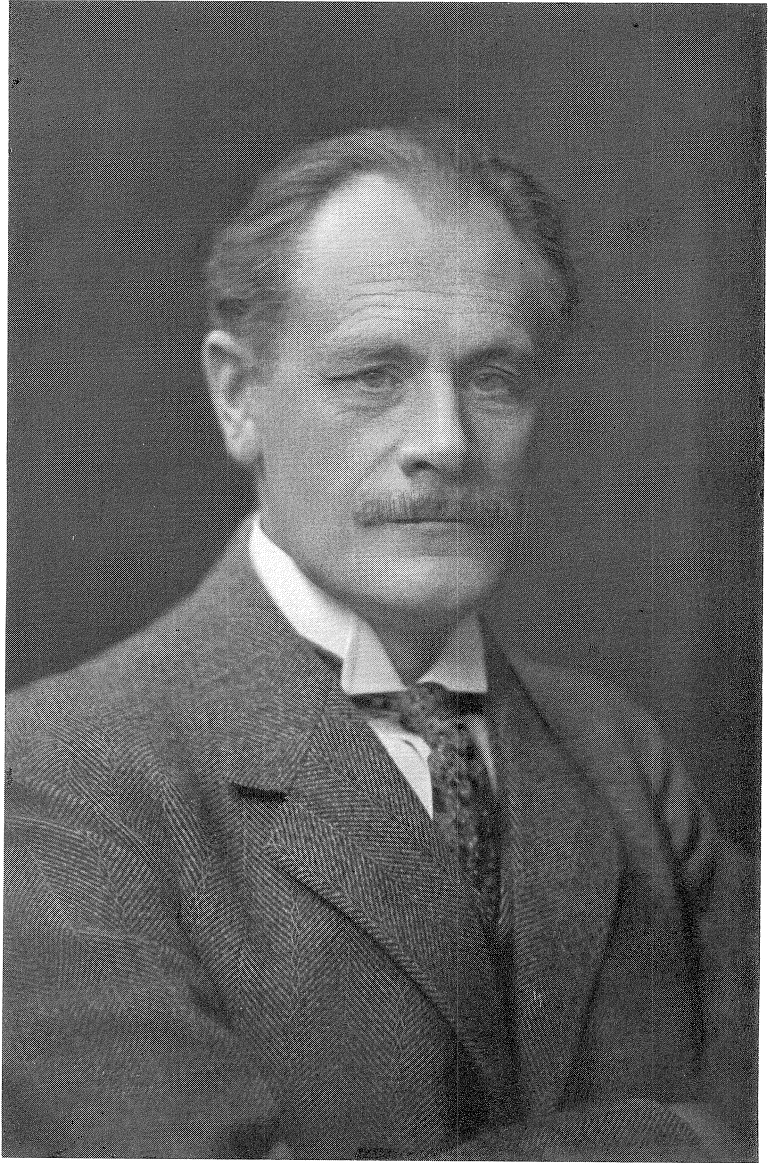

LAURITZ WEIBULL, född 2 april 1873, var alltsedan sin barndom eller tidiga ungdom fast knuten till både Lunds stad, Lunds universitet och Lunds historiskt orienterade forskning. Son till lundahistorikern Martin Weibull, upprätthöll han och vårdade ömt sitt fädernearv och de traditioner, som fadern varit bärare av. Han var i sitt leverne en utpräglad traditionalist; en romantisk-estetiserande inriktning kan iakttas särskilt i hans tidigare produktion. Han älskade alltid, in i sin ålderdom, allt, som var gammalt och fornt, vackert och sirligt. Lund var den fasta medelpunkten för hans gärning som lärare, forskare och människa, liksom det varit för hans far. Lauritz Weibull kom också att bekläda vissa poster, som hans far före honom innehaft. Han blev 1919 innehavare av faderns professur i historia. Han var liksom denne inspektör i Helsingborg-Landskrona nation och ordförande i Akademiska Föreningen. På 1860-talet hade Martin Weibull stiftat De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening och börjat utge dess »Skånska samlingar». Även härutinnan fullföljde Lauritz Weibull faderns verk och var från 1901 föreningens ledande kraft och redigerade dess »Historisk tidskrift för Skåneland». I samband härmed må nämnas, att han från 1903 fram till sin professorsutnämning var landsarkivarie

Lauritz Waibull .

vid Lunds landsarkiv och som sådan ledde vården av det ojämförligt största och viktigaste källmaterialet till de tre skånska landskapens historia. Han upprätthöll och göt som Knutsgilletts ålderman med grandezza liv i dess gamla ceremonier.

Det Lund, vari Lauritz Weibull växte upp, var en stad, vilken några årtionden tidigare karaktäriserats som en akademisk bondby. Kanske var karaktäristiken ännu giltig, då Lauritz Weibull var ung. Den hade inte bara pejorativ betydelse utan rymde också ett positivt element. Lund hängde mycket nära samman med det omgivande skånska bondlandet, vårt universitet var i mycket ett skånskt universitet, och en medelpunkt för det skånska kulturlivet.

Det hus, vari Lauritz Weibull växte upp, var Gråbrödersgatan 5, beläget just i Lunds centrum. Därifrån kunde han – har han berättat mig – över obebyggda, numer höghusbebyggda tomter väster ut se Öresund och emellanåt skymta den danska kusten. Österut var Domkyrkan och Lundagård de dominerande inslagen i utsikten, förmodligen kunde han åt detta håll också som en vitskimrande pärla se Dalby kyrka. Hur långt söderut han kunde se, vet jag inte, men norrut spärrades blicken av den höjdsträckning, som ännu i dag omöjliggör för oss att inifrån staden få något panorama mot detta väderstreck.

De utsikter, som Lauritz Weibull beskådat från Gråbrödersgatan, har naturligtvis inte haft någon som helst betydelse för hans utveckling. Men de symboliserar hans verksamhet både som ung, fullmogen och åldrande vetenskapsman. Ty faktiskt var och förblev Lauritz Weibull alltid varmt intresserad av Lunds, Lundagårds, Domkyrkans, Dalbys, de skånska landskapens och de skånsk-danska förbindelsernas historia och utveck-

ling. Allt detta gällde områden, som han kunde helt eller något så när överblicka från sitt föräldrahem. Det motstånd han mötte kom norrifrån, från det håll, dit han inte kunde se.

Traditionalist av estetisk-romantisk läggning kom Lauritz Weibull, vars främste lärare var fadern och Henrik Schüch, först att ägna sig åt litteratur- och konsthistoriska ämnen, vilka var nära förknippade med Lund. Hans viktigaste skrifter inom litteraturhistorien gäller Bengt Lidners Lundatid och Thomas Thorilds vistelse i Lund. Ingendera skriften har större betydelse – dock framträder i arbetet om Lidner ett drag, som pekar framåt. Weibull går emot gängse uppfattning om Lidners supiga leverne som student i Lund, då endast sena uppteckningar berättar härom och då historiskt säkra handlingar talar i motsatt riktning. Med skriften om Thorild inleder Weibull sin verksamhet som urkundsutgivare; denna resulterade i ett flertal publikationer, välkända för alla historiker men här inte vidare nämnda. Lidner och Thorild var litterära personer, som under någon tid vandrat på Lunds gator. Weibulls intresse för dem är lokalt betingat. Men man kan fråga sig, om det är en tillfällighet, att den estetisk-romantiserande ynglingen Weibull just ägnat sina forskningar åt vårt lands två främsta förromantiker, utdömda av samtiden men levande genom tiderna. En mer konsthistoriskt inriktad skrift av Weibull vill jag också nämna här, hans »Studier i Lunds Domkyrkas historia» (1906). Häri sysslar han bl. a. med Lunds mest ryktbara konstverk, kryptans Jätten Finn. Han framkastar den tanken, att den muntliga traditionen kan ha rätt i att statyn föreställer domkyrkans byggherre; som sådan skapade folkfantasiens jätten Finn, sedan den verkliga byggherren Donatus råkat i glömska. Weibull framlägger hypotesen att

figuren skulle kunna vara Donatus. Det ligger en tanke bakom hypotesen, men denna strider metodiskt helt mot de vetenskapliga principer, som Lauritz Weibull senare formulerade och kämpade för. Däremot visar både denna och de två litteraturhistoriska skrifterna, att Weibull inte drog sig för att framlägga nya meningar, stridande mot de gängse och avvikande från åsikter, omfattade av vetenskapsmän, som på sina områden betraktades som auktoriteter. Och han var inte rädd att gå i svaromål mot auktoriteterna. Redan som ung behärskade han polemikens konst och utövade den gärna.

1899 blev Lauritz Weibull docent i historia på en avhandling om förspelet till det fransk-svenska fördraget i Bärwalde 1631. Den är av en typ, som vid denna tid var mycket vanlig. Den redovisar nytt källmaterial, den präglas av djup beundran för Gustav II Adolfs politiska och diplomatiska begåvning. Den är avgjort bättre än många liknande samtida undersökningar, men den har ingen lejonklo, och den intar en ganska markerad särställning i hans produktion.

Det finns många andra skrifter av Lauritz Weibull från åren kring sekelskiftet. Jag anför titlarna på några: »Bildhuggare och träsnidare i Lund och Malmö från renaissancen», »Till Landskronas äldre historia», »Malmö stads medeltida sigiller», »Halmstads rådhusarkiv», »Efter Roskilde fred», »Sophia Brahe», »I sekreta utskottet 1772». Sistnämnda uppsats behandlar egentligen revolutionen i Kristianstad s. å. Dessa och Lauritz Weibulls många andra skrifter från tiden före 1909 visar onekligen författarens mångskiftande intressen men också hans starka koncentration på det område, som han kunde överblicka från sin ungdoms fönster. Någon samlad, större insats utgör de inte.

Jag har skildrat den bortglömde och okände Lauritz Weibull och hans skrifter. Jag har närmare lärt känna dem först, då jag förberedde denna minnesteckning. Det finns i dem drag, som pekar framåt mot vad som följde, men de är inte särskilt markanta. Jag skall nu övergå till att teckna den över hela Norden berömde, i början mycket omstridde Lauritz Weibulls gärning.

Av någon anledning kom Weibull att ägna sig åt Nordens äldsta historia. Jag har försökt att få upplysningar om anledningen härtill. På något sätt har ett professorsvikariat i Lund på våren 1909 drivit honom till att ge en samlad framställning av Nordens äldsta historia. Anledningen till att han valde just detta ämne, kan naturligtvis ha varit att han ville börja från början. Men jag skulle tro, att hans intresse för den äldsta tiden hänger samman med de samtal, som han på Lunds historiska museum, på landsarkivet och vid privata sammanträffanden hade med historiearkeologen Knut Stjerna; dennes namn är kanske det, som han i samtal med mig nämnt med störst uppskattning och värme samt oftast. I vart fall blev 1909 en vändpunkt i Lauritz Weibulls liv, en viktig punkt även i den nordiska historieforskningens historia. Ännu vid sekelskiftet skildrade man vikingatidens nordiska historia genom att återge de dramatiska och episkt högtstående berättelserna hos Snorre Sturlason och Saxo Grammaticus. Lauritz Weibull jämförde dessa berättelser med äldre källors vittnesbörd och framlade resultaten av sina undersökningar i »Kritiska studier i Nordens historia omkring år 1000» (1911). Denna bok, numera klassisk, väckte stort uppseende. Ty här försvann Sigrid Storråda. De nordiska kungarnas krigsflottor flyttades från Svolder till Öresund, då de utkämpade

fortidens mest ryktbara drabbning. Jomsvikingarna drog bort från både Fyris vallar och Hjörunga våg och gick förintelsen till mötes. Själva det hundraportade, obetvingade Jomsborg föll och blev till grus och spillror. Weibulls synkrets hade väsentligt vidgats från den specifikt skåneländska till den allmänt nordiska historiens centrala problem.

Att Weibulls kätterska meningar skulle framkalla kritik var självklart, och den strid, som följde, blev både hård och lång. Striden medförde en viss splittring inom den nordiska historikervärlden; det talades länge om »weibullianer» och »antiweibullianer». Norrifrån från Uppsala och Stockholm kom starkt polemiska inlägg i debatten. Weibull gjorde noggranna efterprövningar i de diskuterade frågorna, utvidgade sina forskningar enligt de av honom tillämpade principerna till nya områden och kom att i viss mån teoretiskt formulera de metoder, som han tillämpade, den historiska källkritikens grundsatser. Fr. o. m. nu framträdde Weibull som den främste motståndaren till all historisk traditionalism; han gick i stället djärvt fram på den radikalt realistiska historieforskningens väg. Han publicerade undersökning efter undersökning rörande dunkla och omstridda problem ur äldre och nyare historia – t. ex. om den nordiska bronsåldern, Ansgar, Erik den helige, lundaärkebiskoparna Eskil och Absalon, Kalmarunionens tillkomst, Hemming Gadh, Stockholms blodbad, Västerås riksdag, Karl XII:s död. Dessa hans skrifter, som 1947–48 samlats i »Nordisk historia» (3 bd), har ofta gett anledning till diskussion; de har alltid fört forskningen framåt.

Från och med 1909 ändrade Historisk Tidskrift för Skåneland karaktär. Ditintills hade den varit strängt lokalt inriktad. Denna

ram sprängdes, och flera av Weibulls allmän nordiska undersökningar med endast svag anknytning till de skånska landskapen publicerades här. Det var bara en bekräftelse på en redan skedd omdaning, då tidskriften på 1920-talet nedlades och fick en efterträdare i tidskriften Scandia, grundad av Lauritz Weibull 1927 och därefter redigerad av honom under tre årtionden; den var ett organ för de nordiska historiker, som omfattade hans källkritiska principer. Dessa är lätta att förklara; de låter sig inte förenas med personliga och politiska ställningstaganden i den ena eller andra riktningen, inte heller med personliga förmodanden eller lösa hypoteser; överallt måste historikern med bruk av sitt sunda förnuft söka avslöja tendenser i källorna och därefter redovisa resultaten. Man kan inte säga, att Lauritz Weibulls källkritiska metoder är nya. De var snarare allmängods inom den historiska vetenskapen. Man har i detta sammanhang talat om Weibulls beroende av Kristian Erslev. Jag tror inte, att Weibull influerats av Erslev mer än övriga nordiska historiker. Vad hans nära relationer till Erik Arup kan ha betytt, blir kanske möjligt att klargöra efter en genomgång av deras brevväxling, om den bevarats. I vart fall framförde Weibull sina källkritiska principer så skarpt och så systematiskt, att han framstår som en förnyare inom sin vetenskap.

I växande antal fick Weibull lärjungar och medarbetare, som inspirerades av hans person och skrifter. Självklart har de resultat, som han framlagt, inte alltid stått sig i de följande vetenskapliga diskussionerna, men hans forskningsprinciper har nog överallt i Norden accepterats som normgivande för den historiska vetenskapen. Inom den står traditionen inte högt i kurs.

Men själv vårdade Lauritz Weibull genom hela sitt liv den

lundensiska traditionen. Han blev den också vetenskapligt trogen, men på ett nytt sätt. Hans sista böcker är tydliga belägg härpå. De handlar om Sankt Knuts gille i Lund och 1800-talets restaurering av Lunds domkyrka.

Lauritz Weibull föddes i Lund, han levde och verkade, åldrades och dog där. Staden var under gammal tid kyrklig medelpunkt för hela Norden och beläget vid ett av den dåtida världshandelns huvudstråk. Lauritz Weibull insåg allt detta, och hans vetenskapliga insats vidgades från Lunds smala gator till att omfatta hela Norden, och han var fullt medveten om att Lunds och Skånelands historiska problem kunde lösas endast mot bakgrunden av världshistoriska skeenden.

Sture Bolin